

**AZƏRBAYCAN FORTEPİANO MƏKTƏBİNİN FORMALAŞMASINDA
G.G.ŞAROYEV VƏ M.R.BRENNERİN ROLU**

Məmmədova Rəşidə Hamlet qızı
Gəncə Dövlət Universiteti
rashida.mamedova.68@mail.ru

Xülasə: Azərbaycan fortepiano ifaçılığı mədəniyyətinin nailiyyətləri, görkəmli Azərbaycan pianoçularının – pedaqoq və ifaçıların fəaliyyəti ilə şərtlənmişdir.

Təqdim olunan məqalədə Azərbaycan pianoçuluq məktəbinin təşəkkülü və inkişafında əvəzsiz rol oynamış professorlar G.G.Şaroyev və M.R.Brennerin pedaqoji fəaliyyətinə nəzər yetirilmiş, pedaqoji prinsiplərinin əsas xüsusiyyətləri işıqlandırılmışdır.

Açar sözləri: fortepiano musiqisi, milli ifaçılıq məktəbi, fortepiano pedaqogikası, pianoçu-pedaqoq

Ключевые слова: фортепианная музыка, национальная исполнительская школа, фортепианная педагогика, пианист-педагог

Key words: piano music, national performing school, piano pedagogy, pianist-teacher

Azərbaycan milli fortepiano mədəniyyətinin təşəkkülü və formalaşması bilavasitə fortepianoda professional təhsilin bünövrəsini qoyan musiqiçilərin fəaliyyəti ilə bağlıdır. Azərbaycan fortepiano pedaqogikasının əldə etdiyi mühüm nailiyyətlərdə rus pianoçuluq məktəbinin nümayəndələri böyük rol oynamışlar. Belə ki, XX əsrin 20-ci illərindən başlayaraq, ölkəmizdə onların ifaçılıq fəaliyyəti və bununla bağlı olaraq, pedaqoji fəaliyyəti geniş vüsət almışdır. Görkəmli pianoçu-pedaqoqların pedaqoji və konsert təcrübəsi, bədii-pedaqoji metodlara əsaslanaraq milli musiqiçi kadrların hazırlanması işində əldə etdikləri nəticələr mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Azərbaycan pianoçuluq məktəbinin təşəkkülü və inkişafında mühüm rol oynamış dahi şəxsiyyətlər Georgi Georgiyeviç Şaroyev (1890-1969) və Mayor Rafailoviç Brennerin (1907-1973) əvəzsiz xidmətləri böyük bir məktəbdir.

Professor G.G.Şaroyevin simasında tarixi dövrlərin bəhrəli əlaqəsi öz təcəssümünü tapmışdır. O, bir çox incəsənət xadimləri ilə ünsiyyətdə olmuşdur ki, bu da şübhəsiz, onun yaradıcılığının formalaşmasına əhəmiyyətli təsir göstərmişdir.

G.G.Şaroyev əla pianoçuluq məktəbi keçmişdir. Belə ki, Moskvada Y.P.Pahulski, V.İ.Safonov, K.N.İqumnov kimi görkəmli pedaqoqlardan dərslər alan pianoçu, Peterburqa köçdükdən sonra musiqi təhsilini professor M.K.Benua (onun vəfatına qədər) və görkəmli pianoçu A.N.Yesipovanın sinfində davam etdirmişdir.

A.N.Yesipovanın pedaqoji prinsipləri G.Şaroyevin musiqiçi, pedaqoq və pianoçu kimi formalaşmasına çox böyük təsir göstərmişdir. 1915-ci ildə Peterburq konservatoriyasını müvəffəqiyyətlə bitirən G.G.Şaroyevə azad sənətkar diplomu təqdim edilmişdir. Həmin illərdə Peterburq konservatoriyasının direktoru olan A.K.Qlazunov isə onun buraxılış imtahanındakı çıxışını “yaradıcı ifa” adlandırmışdır[7].

1919-cu ildə G.G.Şaroyev Rus Musiqi Cəmiyyəti nəzdində fəaliyyət göstərən Bakı Musiqi Texnikumuna baş müəllim vəzifəsinə dəvət edilir. 1920-ci ildə bu texnikumun yenidən təşkil edilərək Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasına çevrilir. Burada o, fortepiano ixtisası kafedrasının dosenti, sonra isə professoru olur. Növbəti illərdə (1934-cü ildən 1950-ci ilə kimi) o, kafedra müdiri, ifaçılıq fakültəsinin dekani, konservatoriyanın direktor müavini vəzifəsində çalışmışdır.

G.G.Şaroyevin Azərbaycanda yarım əsrə qədər davam edən geniş maarifçilik, pedaqoji ifaçılıq və ictimai fəaliyyəti respublikada musiqi sənətinin inkişafında əhəmiyyətli təsir göstərmişdir: *“Görkəmli pedaqoq, istedadlı ifaçı, publisist, musiqili-ictimai xadim, gənclərin müdrik məsləhətçisi olan Georgi Georgiyeviç Şaroyev, sənətə sədaqətlə xidmət göstərən və musiqiyə sonsuz məhəbbət bəsləyən bir insan olmuşdur. Özünün hərtərəfli fəaliyyətində o, yaradıcılıq simasının dəyərini xüsusilə artıran yüksək nailiyyətlər əldə etmişdir. O, yaşlı nəslin ən yaxşı professorlar dəstəsinə mənsub idi və sözsüz ki, Azərbaycan fortepiano məktəbinin təşəkkülü və təsdiqində əhəmiyyətli iz qoymuşdur [2, s.63].*

Qeyd etmək lazımdır ki, çoxillik pedaqoji fəaliyyəti ərzində professor yüksək nəticələr əldə etmişdir. Musiqiçi-təربiyəçi istedadına malik G.G.Şaroyev tələbəni əsl yaradıcı işə şövqləndirir, öz fikirlərini zorla qəbul etdirmədən onların yaradıcılıq sərbəstliyini və təşəbbüslərini artırır. Təsədüfi deyil ki, onun tələbələrinin yaradıcı siması biri digərindən nəzərə çarpacaq dərəcədə fərqlidir.

G.G.Şaroyev tələbələrin ifasını əhəmiyyətsiz yerə cilalamağın əleyhinə idi. Onun məşğələləri, əsasən, intonasiya ilə ifadəli ifaya, liqaların məna çalarlarının izah edilməsinə, ifa olunan musiqinin məzmununa həsr olunurdu. O, əsərin mətninə obyektiv surətdə bələd olmağa və kompozisiya qanunauyğunluğunun dərk edilməsini tələbələrdə inkişaf etdirməyə cəhd göstərirdi.

G.G.Şaroyev öz pedaqoji fəaliyyətində repertuarın mənimsənilməsi və ifa sərbəstliyinin əldə olunmasında yaddaşı əsas cəhət hesab edirdi. Hər bir ifaçıya məlumdur ki, musiqini əzbər ifa edərkən, onu üzdən çaldığından daha fərqli bir tərzdə, başqa cür hiss edir. Bu məsələ ilə bağlı öz fikirlərini o, *“Peşəkar pianoçularda musiqi yaddaşının formalaşması və inkişafı”* adlı metodoloji tədqiqat işində şərh etmişdir. Belə ki, Şaroyev pianoçunun hafizəsini kompleksli şəkildə nəzərdən keçirərək, onun ayrı-ayrı tərkib hissələrini – eşitmə yolu, əzələ oyunu, emosional, intellektual və digər komponentlərini bir-bir ayırd edir: *“Yaddaşın sadalanan xüsusiyyətlərini vahid bir tam kimi nəzərdən keçirərək, Şaroyev onların inkişafının qarşılıqlı əlaqəsinin harmonikliyinə cəhd göstərirdi. Onun metodik göstərişi belədir: tez və dəqiq yadda saxlamaq üçün öyrənilən əsərə olan maraq, emosional həvəs, eləcə də obrazlı təsəvvürlər arasında əlaqələr, yəni assosiasiyalar olmalıdır” [2, s.60].*

Professor Şaroyevin istedadlı tələbələri sırasında dahi bəstəkar Q. Qarayev, ilk milli professional pianoçu, Azərbaycanın Xalq artisti, professor K.Səfəraliyeva, Azərbaycan Respublikasının Xalq artisti, konsertmeyster sənətinin görkəmli ustası, professor Ç. Sadıxov, respublikanın Əməkdar incəsənət xadimi, professor E. Nəzirova, görkəmli caz bəstəkarı və pianoçusu V. Mustafazadə, istedadlı pianoçu F. Quliyevanın adlarını çəkmək olar.

Azərbaycan fortepiano musiqisi tarixində Respublikanın Xalq artisti, professor Mayor Rafailoviç Brennerin pedaqoji fəaliyyəti son də rəcə mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Xeyli sayda istedadlı tələbə yetişdirməklə yanaşı, o, eyni zamanda milli fortepiano məktəbinin ən görkəmli nəslini təربiyə etmişdir. Öz praktiki fəaliyyətinə erkən yaşlarda başlayan M.R.Brenner, hələ Yekaterinoslavski musiqi texnikumunda S.D.Xramovun sinfində təhsil alarkən konsertmeyster kimi fəaliyyət göstərir, fortepianodan dərs deyirdi. Brennerin yaradıcılığının həlledici mərhələsi Leninqrad konservatoriyasında fəaliyyət göstərən görkəmli pedaqoq, müasir pianoçuluq məktəbinin banilərindən biri, professor Leonid Vladimiroviç Nikolayevin sinfində təhsil illərinə təsadüf edir. L.V.Nikolayev tələbələrin hər birində o elə xüsusiyyətlər tapırdı ki, onları məharətlə bəsləyib inkişaf etdirir, bununla da tələbəni müstəqil yaradıcı fəaliyyətə hazırlayırdı.

Mövzu ilə bağlı elmi araşdırmalardan məlumdur ki, M.R.Brennerin ifaçılığı Azərbaycan musiqi mədəniyyətinin parlaq səhifələrindəndir. Lakin, o, milli musiqi mədəniyyətinin inkişafına görkəmli pedaqoq kimi daha böyük töhfələr bəxş etmişdir.

Uzun illər ərzində Brennerin yaradıcılığı Azərbaycan konservatoriyası ilə qırılmaz surətdə bağlı olmuşdur. Məhz pedaqoji fəaliyyətində onun bədii fərdiliyi parlaq ifadəsini tapmışdır.

Qeyd etmək lazımdır ki, o, musiqiçi-pedaqoq üçün zəruri olan bütün mürəkkəb xüsusiyyətlər kompleksinə malik idi. O deyirdi: *“Mən pedaqoji işi sevirəm. Gənc nəslə bilik və güc sərf etmək mənim həyatımın şüarı olmuşdur. Məni və mənim yoldaşlarımı həvəs və maraqla tərbiyə edən əziz müəllimim Leonid Vladimiroviç Nikolayev mənim üçün həmişəlik nümunə olaraq qalacaqdır. Mən şadam ki, Azərbaycan Respublikasında Leninqrاد pianoçuluq məktəbinin şanlı ənənələrini davam etdirirəm”* [2, s.65].

Tələbəni müstəqil praktiki işə yönəltmək – professorun əldə rəhbər tutduğu başlıca məqsədi olmuşdur. Öz tələbəsində o, ilk növbədə, özünə qarşı professional məsuliyyət, tələbkərlilik tərbiyə etməyə can atırdı. Məşğələlər zamanı Brenner obrazlı təfsirə nail olmağa xüsusi diqqət yetirirdi. Bu nöqteyi-nəzərdən o, şifahi assosiasiyalara, ədəbi-bədii paralellərə nisbətən az müraciət edirdi.

Qeyd etmək lazımdır ki, Mayor Rafailoviç, bir qayda olaraq, tələbənin təbii istedadının dərəcələrini, onun texniki cəhətdən inkişafını və üslub meyillərini kifayət qədər bacarıqla müəyyən edirdi. Musiqi pedaqogikasının tələblərinə müvafiq olaraq o, öz tələbələrini fərdliliyini sərbəstlikdən məhrum etmədən onların hər birinə qarşı müvafiq tələblər irəli sürürdü. Bununla bərabər, musiqiçinin yaradıcı xasiyyətinin təbii inkişafını sürətləndirmədən nəzərdə tutulmuş məqsədə doğru planlı, müntəzəm hərəkətlə addımlayırdı.

Brennerin tələbələri onların bədii təşəkkülündə müəllimlərinin hansı əhəmiyyətli rolunu oynadığını aydın şəkildə dərk edirlər. İstedadlı pianoçu və ictimai xadim, professor F.Bədəlbəyli deyir : *“Konservatoriyaya qəbul olarkən mən, gözəl müəllimimiz Mayor Rafailoviç Brennerin öz tələbələri qarşısında qoyduğu çətin “iş” şərtləri və sərt tələblərə tab gətirmək üçün artıq kifayət qədər “bərkimiş” bir döyüşçü idim”* [2, s.67].

M.R.Brennerin yetirmələri arasında görkəmli musiqiçilərin sayı az deyil. Azərbaycanın Xalq artistləri, professorlar F. Bədəlbəyli, R. Atakişiyev, Z. Adıgözləzadə və S. İbrahimova, Əməkdar incəsənət xadimləri, professorlar N.Usubova, F. Quliyeva, E.Səfərova, Respublikanın Əməkdar müəllimi, professor A.Vəkilova, Əməkdar müəllimlər, professor A.Ələsgərov və V.Rəsulova, professorlar E.Əliyeva, M.Süleymanova, U.Xəlilov, O.Abbasquliyev, T.Qasimova, T.Seyidov, dosentlər D.Muradova, A.Zülfüqarova və bir çoxlarının adlarını qeyd etmək məqsəduyğun olar.

Beləliklə, yuxarıda söyləmələrin əsasında belə qənaətə gəlmək olar ki, professorlar G.G.Şaroyev və M.Brennerin pedaqoji fəaliyyəti Azərbaycanın özünəməxsus milli fortepiano-ifaçılıq məktəbinin formalaşmasında başlıca rol oynamışdır. Hər iki ifaçı-pedaqoqun yaradıcılıq irsi Azərbaycan fortepiano məktəbinin təşəkkülü və təsdiqində əhəmiyyətli iz qoymuşdur.

Ədəbiyyat**Azərbaycan dilində:**

1. Dadaşova M. Məqalələr toplusu. Bakı, "ADPU" nəşriyyatı, 2019, 308 s.
2. Seyidov T. XX əsrin Azərbaycan fortepiano mədəniyyəti. Bakı, "Təhsil", 2016, 336 s.

Rus dilində:

3. Бадалбейли Ф. Статьи. Материалы. Составители Сеидов Т., Гусейнова А. Баку, "ГАПП-Полиграф", 1997, 19 с.
4. Кенгерлинская Т. Музыкальная педагогика. Баку, "РЦСС НАНА", 2004, 252 с.

Saytoqrafiya:

5. Azərbaycan Milli Kitabxanası [URL:http://www.anl.az](http://www.anl.az)
6. Musiqinin elektron kitabxanası. [URL:http://library.musiqi-dunya.az](http://library.musiqi-dunya.az)
7. "Musiqi dünyası" Azərbaycan Beynəlxalq Elektron Elmi Musiqi Jurnalı
[URL:http://www.musiqi-dunya.az/new/read_magazine.asp?id=480](http://www.musiqi-dunya.az/new/read_magazine.asp?id=480)

**РОЛЬ Г. Г. ШАРОЕВА И М. Р. БРЕННЕРА В ФОРМИРОВАНИИ
АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ ФОРТЕПИАННОЙ ШКОЛЫ***Маммадова Рашида Гамлетовна***Резюме**

Достижения азербайджанской фортепианной культуры были обусловлены деятельностью выдающихся азербайджанских пианистов - педагогов и исполнителей.

В представленной статье рассмотрена педагогическая деятельность профессоров Г.Г.Шароева и М.Р.Бреннера, сыгравших неоценимую роль в организации и развитии азербайджанской фортепианной школы, широко освещены основные особенности их педагогических принципов.

CHARACTERISTIC FEATURES OF THE ETUDE GENRE*Mammadova Rashida Hamlet***Summury**

The achievements of Azerbaijani piano culture were due to the activities of outstanding Azerbaijani pianists - teachers and performers.

The presented article examines the pedagogical activities of professors G.G. Sharoev and M.R. Brenner, who played an invaluable role in the organization and development of the Azerbaijani piano school, and the main features of their pedagogical principles are widely covered.

Rəyçi: baş müəllim Seyfullayeva N.

*Gdu-nun "Musiqi fənləri" kafedrasının 28 oktyabr 2024-cü il tarixli kafedra iclasın 5 sayılı protokolu
Daxil olma tarixi 31 oktyabr 2024-cü il*